

ΔΥΟ ΜΩΡΑΪΤΙΣΣΑΙ

Α'

ΕΛΕΝΗ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΗ

Ἰσως ἀπορήσωσί τινες ἀκούοντες ὅτι κυρία καλουμένη Καντακουζηνή, ἦτο μωραΐτισσα· καὶ ὅμως τίποτε ἀληθέστερον. Ἡ Ἑλένη Καντακουζηνή ἦτο μωραΐτισσα ὅσον πᾶσα ἄλλη κυρία τῆς ὁποίας ὁ παππεπίπαππος ἤθελε κατὰ πρῶτον ἐγκατασταθῆ εἰς Πελοπόννησον. Περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεῖς ἀπεφάσισαν νὰ ἰδρῦσωσιν εἰς Μισθρᾶν ἀπόσπασμά τι τῆς ἰδίας αὐτῆς, προχειρίζοντες δεσπότην Πελοποννήσου ἕνα τῶν ἰδίων υἱῶν ἢ ἀδελφῶν, καὶ ἠκολούθησαν τὸ σύστημα τοῦτο μέχρι τῆς ἀλώσεως. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος δεσπότης ἐγένετο τῷ 1348 ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός, υἱὸς δευτερότοκος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ.

Ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός ἤρξε τῆς χερσονήσου ἐπὶ 32 ἔτη. Ἦτο δὲ ἀνὴρ βέλτης, περιέστειλε τὰς στασιαστικὰς ἐνεργείας τῶν ἀρχόντων τῆς χώρας καὶ εἰρήνευσεν αὐτήν. Πλὴν τούτου, ἐπειδὴ ἕνεκα τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῆς ἄλλης προηγηθείσης ἀναρχίας, εἶχεν ἐλαττωθῆ ὁ πληθυσμὸς, ὁ Μανουὴλ ἐκάλεσεν εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ κενοῦ τοὺς τότε ἀρχίσαντας νὰ καταβαίνωσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας Ἀλβανούς· ὥστε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπῆλθον εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν καὶ τὸ μέσον τῆς χερσονήσου οἱ πρῶτοι Ἀλβανοὶ ἀποικοι, οἱ τοσοῦτον μέτεπειτα εἰς τὴν τύχην αὐτῆς ἐπενεργήσαντες. Γινώσκωμεν δὲ προσεῖτι περὶ αὐτοῦ ὅτι τῷ 1365 ἀνεκαίνισε τὸν ἐν Μισθρᾶ ναὸν τοῦ Σωτῆρος· ὅτι οἱ ἄρχοντες αὐτοῦ Μποχάλης, Πλειστάρας καὶ ἄλλοι ἐπροίκισαν μετ' οὐ πολὺ τὴν μονὴν τοῦ Βροντιχίου· ὅτι ἐπὶ τῇ προτάσει αὐτοῦ προχειρίσθη μητροπολίτης Πατρῶν ὁ Παρθένιος, ὁ οἰκοδομήσας ἐν Βοστίτῃ τῷ 1366 τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Φανερωμένης, καὶ ὅτι τῷ 1368 ὁ ἐπίσκοπος Ἀμουκλῶν ἐπετράπη ὑπ' αὐτοῦ τὴν διοίκησιν τῶν πατριαρχικῶν ἐν Μωρέᾳ κτημάτων.

Ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός ἀπέθανεν εἰς Μισθρᾶν ἄτεκνος τῇ 25 μαρτίου 1380, καὶ τότε ἀνηγορεύθη δεσπότης Πελοποννήσου ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ματθαίου, ὅστις εἶχεν ἄλλοτε συμβασιλεύσει μετὰ τοῦ πατρὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἄλλ' ὁ Ματθαῖος ἐπὶ μικρὸν ἄρξας, ἀπέθανε κατὰ ἰούνιον τοῦ 1383, τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτοῦ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Δημήτριος, ὅστις, ἀξιώσας ν' ἀποβῆ ὅλως ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐβασίλευε κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος, καθρέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τούτου, τοῦ προχειρισαντος ἤδη δεσπότην Πελοποννήσου ἕνα τῶν

ἰδίων υἱῶν, τὸν Θεόδωρον Α'. Ἀξίον δὲ μνεῖας ὅτι καὶ ὁ ἀρχηγέτης τοῦ οἴκου τῶν Καντακουζηνῶν, ὁ πρῶτος βασιλεὺς Ἰωάννης Καντακουζηνός, ἀφοῦ παρητήθη τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς καὶ ἠσπᾶσθη τὸν μοναχικὸν βίον, ἤλθε τῷ 1356 εἰς Μισθρᾶν, διέτριψεν ἐν ἔτος παρὰ τῷ υἱῷ Μανουήλ· ἔπειτα ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ὅπου συνέγραψε τὸ γνωστὸν μέγα ἱστορικὸν ἔργον, καὶ μετὰ 30 περιπυῶ ἔτη, ἐπιστρέψας αὐθις εἰς Μισθρᾶν, ἀπέθανε τῇ 15 ἰουνίου 1383 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὅπως καὶ οἱ δύο αὐτοῦ υἱοί.

Ὁ ἔγγονος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, ὁ Δημήτριος ἐτελεύτησεν ὀλίγον μετὰ τὴν καθάρσιν του, τῷ 1384, ἄτεκνος. Ἐξ ἑτέρου δὲ υἱοῦ τοῦ Ματθαίου ὀνόματι Ἰωάννου, ἐγεννήθη ὁ Θεόδωρος Καντακουζηνός καὶ τούτου υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός, ὁ πρωτοστράτωρ Μωρέως διατελέσας ἀπὸ τοῦ 1420-1429· ὃν μὴ συγχέομεν μετὰ τοῦ ὁμωνύμου μικροῦ ἀνεψιοῦ του. Ὁ τελευταῖος οὗτος γενόμενος κατ' ἀρχὰς κύριος τῆς Μάνης, ἀνηγορεύθη, 1453-1454, δεσπότης ὑπὸ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανῶν, οἵτινες ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιλοτιμήθησαν νὰ τὸν ἐξαλθάνωσιν ὥστε μετωνόμασαν ἐπὶ τὸ ἀλβανικώτερον αὐτὸν μὲν Ginno, τὴν δὲ γυναῖκά του Μαρίαν, Cucchia. Τοῦ δὲ μεγάλου αὐτοῦ θεῖου, τοῦ πρωτοστράτορος Μανουήλ, θυγάτηρ ἐγένετο ἡ Ἑλένη Καντακουζηνή, ἧς ἐνομίσαμεν δικαίωμα νὰ περισώσωμεν τὴν μνήμην, ἃν καὶ ὁ βίος αὐτῆς ὀμοιάζει ἡμέραν χειμερινήν, καθ' ἣν φαίνεται μὲν ὁ ἥλιος ἀνατέλλων, ἔπειτα ὁμοῦς κρυπτόμενος ὑπὸ νεφῶν πυκνοτάτων, μόλις περὶ μεσημβρίαν ῥίπτει πάλιν ἀκτίνας τινὰς καὶ δὲν προκύπτει λαμπρότατος εἰ μὴ περὶ τὴν δύσιν. Τῶνόντι ἠξέυρομεν τίνες ὑπῆρξαν οἱ προπάτορες καὶ ὁ πατὴρ τῆς Ἑλένης· ἠξέυρομεν τίνα αὕτη συνεζεύχθη καὶ πρὸ πάντων ἠξέυρομεν τὰς τελευταίας τραγικὰς τῆς ζωῆς τῆς περιπετείας· ἀλλὰ παντελῶς ἀγνοοῦμεν τὰ κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῆς βίον ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ γάμου, καὶ ἀπὸ τοῦ γάμου μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀφοσιώσεως.

Ἡ Ἑλένη ὑπανδρεύθη τὸν τελευταῖον αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζούντος Δαυὶδ Α', ἀλλὰ ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 1412—1447. Ἦτο δὲ ὁ Δαυὶδ τρίτος υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν κόρην τοῦ πρωτοστράτορος τῆς Πελοποννήσου εἰς δεύτερον γάμον, ἴποτε ἀκριβῶς; ἀδελφον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπὶ τῆς ἀλώσεως ἦτοι τῷ 1462 εἶχεν ἐννέα τέκνα, ἐξ ὧν ὁ νεώτατος υἱὸς Γεώργιος ἦτο μόλις τριετής, ἠμποροῦμεν μετὰ τινος πιθανότητος νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ γάμος οὗτος ἐγένετο μεταξὺ τοῦ 1440 καὶ 1442. Ἡ νέα μισθριώτισσα, σφενδονισθεῖσα ὑπὸ τῆς τύχης ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς ταύτης χερσονήσου

εις τὴν βορειοτάτην τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, κατεδικάσθη νὰ γίνῃ μάρτυς πραγμάτων ἐντελῶς ἀλλοτρίων τοῦ προτέρου αὐτῆς βίου. Ἄν οἱ Ἕλληνες δεσπότηται καὶ ἄρχοντες τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦσαν τὸ πρότυπον πάσης πολιτικῆς ἀρετῆς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τοῦλάχιστον ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν δὲν συνέβαινον αἱ ἀπαισίαι ἐκείναι σκηναί, ὧν θρίθουσι τὰ χρονικά τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι βασιλείου οἴκου.

Ὅτε ἡ Ἑλένη ἔφθασεν αὐτόθι, δὲν εὔρε παρὰ τῷ πενθερῷ οὔτε τὸν πρῶτον αὐτοῦ υἱὸν Ἰωάννην, οὔτε τὸν δεύτερον, Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἰωάννης, πρὸ ἐτῶν πολλῶν, εἶχε πεισθῆ ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ Θεοδώρα, ἥτις ἦτο Καντακουζηνῆ ὠσάντος, ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μείναντος κλάδου τοῦ οἴκου τούτου, διέκειτο οἰκειότερον τοῦ προσήκοντος πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον, ταῦτὸν εἶπεν τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ κράτους. Ἐξω φρενῶν δὲ γενόμενος διὰ τὴν ἀτιμίαν ταύτην, τὸν μὲν πρωτοβεστιάριον ἀπέκτεινε, ἀπέκλεισε δὲ ἐν τῷ αὐτῷ κοιτῶνι τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ θανατώσῃ καὶ ταύτην. Τότε ὅμως ἐμεσολάβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ κατέπεισαν τὸν Ἰωάννην νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰθῆριαν. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος δὲν ἤρκεσθη εἰς τὴν ὑποχώρησιν ταύτην τοῦ υἱοῦ του, καὶ καθαιρέσας αὐτὸν τῆς διαδοχῆς, ἀνηγόρευσε συμβασιλέα τὸν δεύτερον υἱὸν του Ἀλέξανδρον, δούς αὐτῷ συγχρόνως σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μιτυλήνης Γατελούζου. Οὐδὲ εἰς τοῦτο ἤρκεσθη εἴτε δυσπιστῶν ὁμοίως πρὸς τὸν δεύτερον υἱὸν, εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν, ἀπέπεμψε καὶ τοῦτον εἰς Μιτυλήνην, ὥστε ὁ σύζυγος τῆς Ἑλένης Δαυὶδ ἠδυνήθη νὰ ὑπολάβῃ ἑαυτὸν ὡς ἐπίδοξον τῆς ἀρχῆς διαδόχον.

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως νέαι συνέβησαν περιπέτειαι, αἵτινες ἀρξάμεναι ὅπως οὖν κωμικῶς, ἀπέβησαν ἀποτρόπαιαι. Ὁ Ἰωάννης, ὅστις ἀπελθὼν ἐν Ἰθῆρια εἶχε συζευχθῆ τὴν τοῦ αὐτόθι βασιλέως Ἀλεξάνδρου κόρην, ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τῆς Τραπεζοῦντος, καθαιρῶν τὸν πατέρα, καὶ ἐπεχείρησε τὸ ἔργον τῷ 1447 δι' ἐνὸς γενουητικοῦ καραβίου, τοῦ ὁποίου τὸν κυβερνήτην ἐχειροτόνησε πρωτοστράτορα. Φαντάζεσθε τὴν αὐτοκρατορίαν ἐκείνην ἀπειλουμένην ὑπὸ ἐνὸς καραβίου ἐν τοῖσι τὸ πρᾶγμα ἐπέτυχεν. Ὁ Ἰωάννης, ἀποβιβάσθεις οὐ μακρὰν τῆς πρωτεύουσας, ἐσκήνωσε μετὰ τῶν ὀλίγων αὐτοῦ μισθοφόρων ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀγίου Φωκᾶ, ὁ δὲ Ἀλέξιος ἀντιπαρετάχθη εἰς τὸ πρόαστειον τοῦ Ἀχαντοῦ, ἔχων κατὰ τὸ φαινόμενον πολὺ μείζονα δύναμιν. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης εἶχε προσοικειωθῆ ἐγκαίρως τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἐντεῦθεν δὲ ὠφεληθέντες δύο ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀντάρτου, εἰσῆλθον ἐν ὄρα μεσονυκτίου εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀλεξίου καὶ

ἐφόνευσαν αὐτόν. Ἐπράξαν ἄρα γε τὴν ἀνοσιουργίαν ταύτην ἐκόντος ἢ ἄκοντος τοῦ υἱοῦ; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Ἰωάννης τὸν μὲν ἕνα τῶν αὐτουργῶν ἐτύφλωσε, τὸν δὲ ἕτερον ἐχειροκόπησεν· εἰς δὲ τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς ἀπέδωκε τὰς προσηκούσας τιμὰς, καὶ τὸ οὐδὲν ἤττον βέβαιον ὅτι κατέλαβεν ἀμέσως τὴν ἀρχὴν ἢ δὲ Ἑλένη δὲν ἐθλίβη ἀναμφιβόλως πολὺ ἀποβαλοῦσα τὴν ἄμεσον προσδοκίαν βασιλείας, ἥς αἱ θαυμάδες τοσοῦτον οἰκτρῶς ἐκ διαλειμμάτων καθημάσσοντο. Ἄλλ' ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ καὶ νὰ πάθῃ ἄλλας καὶ ἄλλας συμφορὰς.

Ὁ Ἰωάννης Κομνηνός, ὅστις, κατὰ τὸν συνήθη παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς εὐφημισμὸν, ἐπωνομάσθη Καλοῖωάννης, ἐβασίλευσεν ἔτη ἑνδεκα, 1447—1458, ἔτη καθ' ἃ ἐκρίθη ἡ τελευταία τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ τύχη. Ἐν τῷ μεταξῷ τούτῳ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Μεχμέτη τοῦ Β' ἡ Κωνσταντινούπολις ὁ δὲ κατακτητῆς, μὴ ἀρκοῦμενος εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς τῶν Παλαιολόγων ἀρχῆς, διέταξε τὸν πασᾶν τῆς Ἀμασίας Χιτίρμπεῦν νὰ ἐπιτεθῇ τῷ 1456 καὶ κατὰ τῆς Τραπεζοῦντος. Ὁ Καλοῖωάννης εὐρέθη ἐντελῶς πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀπαράσκευος οὔτε στρατὸν εἶχεν, οὔτε ἐφόδια. Ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ἐπὶ τινὰ χρόνον παράτασιν τῶν ἐλεεινῶν λειψάνων τοῦ μεγαλωνύμου αὐτοκρατορικοῦ ἀξιωματος αὐτοῦ, διὰ πληρωμῆς ἑτησίου φόρου 2,000 χρυσῶν, τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν ἀνεβιβάσθη εἰς 3,000 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ὅτε ἡ σύμβασις ὑπεβλήθη εἰς τὴν κύρωσιν αὐτοῦ. Τότε μόνον ἐνόησεν ὁ Καλοῖωάννης τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτὸν ἐσχατὸν κίνδυνον καὶ ἐζήτησε συμμάχους, πολλοὺς μᾶλλον ἢ χρησίμους τοὺς περὶ τὸν Καύκασον ἡγεμόνας τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἰθῆριας, τοὺς Ἑνετοὺς, τὸν δούκα τῆς Βουργουνδίας, τὸν ἀρχιερέα τῆς Ρώμης, καὶ τινὰς μωαμεθανοὺς δυνάστας, τὸν ἐμίρην τῆς Σινώπης, τὸν σουλτάνον τῆς Καρχαμνίας, καὶ τὸν Χασσάμπεῦν τῆς Μεσοποταμίας, οἵτινες πάντες διέκειντο πολεμῶς οὐδὲν ἤττον ἢ οἱ χριστιανοὶ πρὸς τοὺς ὀσμανίδας Τούρκους. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων τούτων συμμάχων ὁ μόνος ὅστις πράγματι ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τὴν Τραπεζοῦντα ἦτο ὁ Χασσάμπεῦς, ἀνὴρ γενναῖος, ἐλευθέριος, πολλᾶκις πρότερον νικηφόρος· ἀλλ' ἐζήτηε ἀντὶ τῆς ἐπικουρίας αὐτοῦ, ἀντάλλαγμα πολῦτιμον. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης εἶχε δύο θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν. Ἐκ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ ἡ πρώτη, κζλουμένη Οὐαλεντία, ὑπανδρεύθη τὸν δούκα τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἢ Νάξου Νικόλαον Κρίσπον. Ὑποθέτομεν δὲ ὅτι ἐπωνομάσθη Οὐαλεντία, δεξαμένη μετὰ τὸν γάμον τῆς τὸ λατινικὸν δόγμα, διότι ὡς θυγάτηρ τοῦ ὀρθοδόξου αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο. Ἄλλ' ἐνταῦθα συμβαίνουσιν ἕτεροι

παραδοξότεραι τῆς τύχης περιπέτεια. Τοῦ Νικολάου ἐκεῖνου Κρίσπου, τελευταία ἀπόγονος ἐγένετο Φραντζέσκα, ἣν ὁ Χόφφ δὲν διατάζει νὰ ὀνομάσῃ *ρόμιον κληρονόμον τοῦ Δουκάτου τῆς Νάξου*. Λέγει δὲ ὅτι ἀπέθανε τῷ 1853, καταλιπούσα ἐκ τοῦ γάμου αὐτῆς μετὰ τοῦ Σαβερίου Κορονέλλου, πᾶρακτὸς δύο θυγατέρων, δύο υἱοῦς, οἵτινες, πάντοτε κατὰ τὸν Χόφφ, εἶναι οἱ *ρόμιοι δοῦκες τοῦ Ἀρχιπελάγους*. Καλοῦνται δὲ οἱ ἀπόγονοι οὗτοι τοῦ Κρίσπου καὶ τῶν τῆς Τραπεζοῦντος αὐτοκρατόρων Ἰάκωβος καὶ Ἀντόνιος Μάρκος, ἀμφότεροι οἰκοῦσιν εἰς Ἀθήνας καὶ εἶναι ἀξιοματικοὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου Κορνηνοῦ ἡ δὲ δευτέρα ἐκαλεῖτο Αἰκατερίνη, καὶ καθ' ὑποκορισμὸν Κατώ. Περὶ ταύτης διηλῶν ὁ Ῥαμούσιος, ὀνομάζει αὐτὴν *δέσποιαν Κατώ*, βεβαίῳ ὅτι ἦτο ὠραιότατη, ὠραιότερα κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην πάσης ἄλλης κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου, καὶ προστίθησιν ὅτι εἰς ὄλην τὴν Ἀνατολὴν ἦτο διεσπαρμένη ἡ φήμη τοῦ ἐξαιρέτου αὐτῆς κάλλους καὶ τῆς ἀπαραμίλλου χάριτος (*era sparsa la famma della sua gran bellezza e somma grazia.*) Τοῦτο λοιπὸν τὸ κειμήλιον τοῦ τραπεζουντίου στέμματος ἀπῆλθον ὁ Χασσάμπεϋς, ὡς ἀρραβῶνα τῆς ζητουμένης συμμαχίας. Ὁ Χασσάν, ἱστορεῖ ὁ Ῥαμούσιος, ὦν νέος καὶ ἄγαμος, καὶ ἐρασθεὶς ἤδη τῆς κόρης ἐκεῖνης ἐξ ἀκοῆς, ἀπεκρίθη εἰς τὸν πρέσβυν τοῦ Ἰωάννου, ὅτι ἐάν οὗτος τῷ δώσῃ τὴν κόρην του ὡς σύζυγον, θέλει προθύμως θυσιάσει οὐ μόνον τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς θησαυροὺς καὶ ἑαυτὸν, ἵνα ὑπερμαχήσῃ ὑπὲρ τοῦ βασιλείου κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Δὲν ἠξέυρομεν ἂν ἦναι ἀληθὲς τὸ λεγόμενον, ὅτι ὁ Καλοῖωάννης ἐδίστασε κατ' ἀρχὰς νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα του μετὰ ἡγεμόνος μωαμεθανοῦ. Ἐάν πιστεύσωμεν τὸν Χαλοκοκονδύλην, οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι τῆς Τραπεζοῦντος συνείθιζον «ἐπιγαμίας ποιεῖσθαι πρὸς τε τοὺς δμόρους βαρβάρους τοὺς λευκοὺς Ἀσπροβατάντας καλομυένους (ὦν ἡγεμῶν ἦτο ὁ Χασσάν) καὶ δὴ καὶ πρὸς Τεμῆρων υἱοῦς (τοὺς ἀνεψιοὺς δηλαδὴ τοῦ Ταμερλάνου), ὥστε μὴ πράγματα ἔχειν δημομένης τῆς χώρας ὑπὸ τούτων.» Ὅθεν τὸ συνοικέσιον ἐκεῖνο δὲν ἦτο ἀσύνηθες ἐν Τραπεζοῦντι, ὁ δὲ Καλοῖωάννης, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην θυσίαν. Πρὶν ὅμως φράσῃ νὰ ἐκτελεσθῇ τὸν ὅρον τοῦτον τῆς συμβάσεως, ἀπεβίωσε τῷ 1458.

Εἶχε δὲ, ὡς εἶπομεν, ἐκτὸς τῶν δύο θυγατέρων, καὶ υἱόν· ἀλλ' ὁ υἱὸς οὗτος, ὀνόματι Ἀλέξιος, ἦτο τετραέτης, αἱ περιστάσεις δεινόταται, ὥστε εὐλόγως ὁ τοῦ θανόντος ἀδελφὸς Δαυὶδ, ὁ τῆς Ἑλένης σύζυγος, ἐνόμισε πρέπον

νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Δυστυχῶς «ὁ Κύρ Δαυὶδ ἦτο ἄνθρωπος ὠμὸς, ἀνανδρὸς, ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος», ὡς λέγει τὸ Χρονικὸν τῆς Μογεβχασίας, καὶ ὡς ἀπέδειξαν μετ' οὐ πολλὰ τὰ πράγματα. Ἐσέπυε μὲν νὰ παραδώσῃ τὴν δέσποιαν Κατώ εἰς τὸν Χασσάμπεϋν, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ περιπλακῆ εἰς ἀγῶνα μέγαν πρὸς τὸν ἰσχυρὸν σουλτάνον τῆς Περσίας Ἀζεχάν σάχ. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Σινώπης, τῆς Καρχαμανίας καὶ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας ἐπόθουν μὲν νὰ ταπεινώσωσι τὸν Μεχμέτην Β', ἀλλὰ φιλάργυροι ὄντες δὲν ἀπεφάσιζον νὰ συγκροτήσωσι τοὺς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένους στρατοὺς, καὶ προσέτι ἐδυσπίστουν πρὸς ἀλλήλους. Οἱ χριστιανοὶ περὶ τὸν Καύκασον δυνάσται ἐνόμιζον περιττὸν νὰ διακινδυνεύωσιν ὑπὲρ τῆς Τραπεζοῦντος κατὰ τῶν πόρρω ἀφισταμένων ὀσμανιδῶν· οἱ εὐρωπαῖοι ἀπείχον ἐτι μᾶλλον. Ὅθεν ὅτε τῷ 1462 ὁ κατακτητῆς, ἀφοῦ εὐχερῶς ἐκυρίευσεν τὴν Σινώπην καὶ ταπεινώσας τὸν πανταχόθεν πολεοῦμενον Χασσάμπεϋν, ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ πάσης πρὸς τὴν Τραπεζοῦντα συμμαχίας, παρέστη ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἐνώπιον τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Δαυὶδ εὐρέθη μεμονωμένος κατέναντι τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀντιπάλου.

Οὐδὲν ἦττον ἐάν ὁ Δαυὶδ ἦτο ἄλλος ἄνθρωπος ἢ δύνατο ν' ἀνθέξῃ καὶ ἴσως νὰ ματαιώσῃ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Μεχμέτη. Τὸ φρούριον ἦτο δυσπρόρητον καὶ δὲν ἦδύνατο νὰ κυριευθῇ δι' ἀπλῆς ἐφόδου. Ὁ σουλτάνος ἦλθεν ὅπως οὖν κατεσπευσμένος, καὶ οὔτε πολιορκητικὰ πυροβόλα συνεπήγετο, οὔτε τροφὰς ἀποχρώσας. Ἄλλ' εἰδομεν ὅποιός τις ἦτο ὁ Δαυὶδ. Τὸ δὲ οὐδὲν ἦττον δεινὸν, εἶχε πρωτοβесиάριον τὸν Γεώργιον Ἀμοιρούτσην, ὅστις ἐνδέχεται νὰ ἦτο ἄνθρωπος σοφώτατος, ἀλλὰ δὲν ἐκῆδετο εἰμὴ περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ τοῦ ἰδίου συμφέροντος· ὦν δὲ πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ τότε μεγάλου βεζύρη, τοῦ ἐξ ἐλλήνων καταγομένου Μαχμούτ πασᾶ, εὐχερῶς ἐπέισθη παρ' αὐτοῦ καὶ εὐχερῶς ὡσαύτως ἐπίσειε τὸν βασιλέα νὰ παραδοθῇ ἀμαχητὶ σχεδόν, ἐπὶ τῷ ὄρω ὅτι ὁ σουλτάνος θέλει λάβει σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Δαυὶδ καὶ θέλει ἐπιτρέψει αὐτῷ χώραν ἄλλην, παρέχουσιν πρόσοδον ἴσην τῆς τοῦ Τραπεζοῦντίου κράτους. Τοιοῦτοτρόπως ἐπεσεν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος περὶ τὰ μέσα τοῦ 1462, ἐννέα περὶπου ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὴ ἀξιοθεῖσα ὅμως τῆς τιμῆς τοῦ νὰ κλείσῃ, ὅπως ἐκεῖνη, τὰς τελευταίας αὐτῆς ἡμέρας δι' ἀμύνης ἀειμνήστου καὶ διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ τοῦ βασιλείου αὐτῆς θανάτου. Ἄλλ' ὅτι ἐπραξεν αὐτόθι ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Κωνσταντινοῦ Παλαιολόγου, ἔμελλε νὰ τὸ ἀναπληρώσῃ ἐνταῦθα ἡ ἀφοσίωσις τῆς Ἑλένης Καντακουζηνῆς, ἐφ' ὅσον ἀπέκειτο τοῦτο γυναικὶ ἀσθενεῖ.

Ὁ Δαυὶδ μετακομισθεὶς μεθ' ὄλων τῶν οἰκείων εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἔλαβε κατ' ἀρχὰς εἰς κατοικίαν χώραν τινὰ περὶ Ἀδριανούπολιν· μετὰ τινα δὲ χρόνον ἐπεστράπη αὐτῷ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ πόλις τῶν Σερρῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἀπολαύσῃ ἐπὶ πολὺ τὸν ἀπράγμονα βίον ὃν ἤλπισε νὰ διαζήσῃ προδοῦς μὲν τὸ ἱερώτατον τῶν καθηκόντων, πιστεύσας δὲ εἰς τὸν λόγον τοῦ κατακτητοῦ. Τῷ 1466 ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἣν ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ἡ ἀνεψιά του δέσποινα Κατῶ, ἡ τοῦ Χασσάμπευ σύζυγος. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δι' ἧς προετρέπετο νὰ ἀποστείλῃ εἰς Μεσοποταμίαν ἕνα τῶν υἱῶν του ἡ τῶν ἄλλων συγγενῶν, ἐγνώρισεν ὁ πρωτοβεστιάριος Ἀμοιρούτσης, ὅστις καὶ ἔσπευσε νὰ τὴν ἐπιδείξῃ εἰς τὸν ἐξάδελφόν του, τὸν μέγαν βεζύρην Μαχμουτ πασάν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔμαθε τὸ πρᾶγμα φυσικῶ τῷ λόγῳ ὁ σουλτάν Μεχμέτης. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ μεταξύ αἱ περιστάσεις τῆς Ἀνατολῆς εἶχον μεταβληθῆ. Ὁ Χασσάμπευς, καταβαλὼν τὸν Δζεχάν σάχ καὶ γενόμενος κύριος ἀπάσης τῆς Περσίας, ἀπέβη εἴτερ ποτὲ ἰσχυρὸς καὶ ἤρχισε νὰ ἀπειλῇ τοὺς ὀσμανίδας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ σουλτάνου τῆς Καρχμανίας. Ὁ σουλτάν Μεχμέτης ἐτοιμάζετο νὰ στρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ ἦν ἔγραψεν ἡ δέσποινα Κατῶ ἠδύνατο νὰ ὑπερφαίνη συνεννόησιν μεταξύ τοῦ Δαυὶδ καὶ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ συμμάχων· ὁ δὲ σουλτάν Μεχμέτης μὴ ὦν ἄνθρωπος νὰ σεβασθῆ συμβάσεις καὶ ὄρκους ἄμα τὸ συμφέρον του ὑπηγόρευε τὴν ἀθέτησιν αὐτῶν, διέταξε νὰ ἀπαγχονισθῶσιν ἀμέσως ἅπαντες οἱ Κορμηνοὶ.

Καὶ ἐστήθησαν λοιπὸν οὐ μακρὰν τῶν Σερρῶν ἀγγῶναι δέκα καὶ ἐκρεμάσθησαν εἰς αὐτὰς ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου ὁ πρεσβύτερος ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου, οἱ δὲ τῶν αὐτοῦ υἱοὶ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Καλοϊωάννου. Θέαμα πολυειδῶς οἰκτρὸν, διότι ὁ νεώτατος τῶν υἱῶν τοῦ Δαυὶδ Γεώργιος καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἀλέξιος ἦσαν παῖδες μόλις ὀκταετείς. Μεταξὺ τοῦ πλήθους τοῦ συρρέουσας περὶ τὴν θυσίαν ταύτην, πολλοὶ ὀφθαλμοὶ ἐδάκρυσαν καὶ ἅπαντα τὰ χεῖλη ἐκινήθησαν ἐν σιγῇ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων προσευχόμενα. Μία μόνη γυνὴ, τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἐτῶν περίπου, ἠτένισε τὰ θύματα ἄδακρυς καὶ ἄφωνος· καὶ πολλοὶ ἀπ' οὗ διελύθησαν οἱ ἄλλοι θεαταί, ἴστατο ἐτι ἀκίνητος ὡσεὶ συμπληροῦσα εἰς ἕνδεκα τὸν ἀριθμὸν τῶν θανασίμων ἐκείνων στύλων. Ἀπῆλθον δὲ ἀμέσως πάντες οἱ λοιποὶ καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ ἵνα κηδεύσῃ τοὺς νεκροὺς, διότι ὁ σουλτάν Μεχμέτης, ἐν ἑνὶ τῶν ἀγρίων τῆς ὀργῆς παροξυσμῶν ὑφ' ὧν κατελαμβάνετο, εἶχε διατάξει νὰ μείνωσι τὰ θύματα αὐτοῦ ἄταφα, ἵνα παραδοθῶσι τὰ βορὰ κύνεσιν οἰωνοῖσι τε πᾶσιν. Ἀλλ' ἡ Ἐλένη,

διότι πάντες θεθαίως ἐνόησαν ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη ἐν τῷ οἰκτρῷ τούτῳ χώρῳ παραμεινῶσα, δὲν ἐνόμισεν ὅτι ὑπάρχει βούλησις ἀνθρωπίνῃ ἱκανῇ ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς μητέρα καὶ σύζυγον τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑστάτου ἐκείνου καθήκοντος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸ ἐκπληρώσῃ, μὴ ποουμένη τὰς ἀπειλάς τοῦ δυνάστου. Ὁθεν ἄμα συνελθοῦσα ἀπὸ τῆς πρώτης καταπλήξεως ἀπῆλθεν εἰς φίλην οἰκίαν, περιεζώσθη ἱμάτιον τρίχινον, παρέλαβε σκαπάνην, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Κρανίου τόπον τῶν τέκνων καὶ φιλάτων, ἔσκαψε τάφον, ἀπέτρεψε δι' ὄλης τῆς ἡμέρας τὰ σαρκοβόρα ζῶα καὶ ὄρνεα, καὶ ἔπειτα ἐκῆδευσε διὰ νυκτὸς ἰδίαις χερσὶ τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου τὰ δέκα περιπόθητα ὄντα. Καὶ νῦν ἐρωτᾶτε ἴσως ἐὰν ἐτιμωρήθη. Ὁ νέος Κρέων ἐφάνη ἐπιεικέστερος τοῦ ἀρχαίου· ἡ Ἐλένη δὲν ἐτάφη ζωντανή, ὅπως ἡ Ἀντιγόνη. Ἀλλὰ δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς τὸν κόσμον. Πλησίον τοῦ χώρου ὅστις ἐκάλυπτεν ἅπαντας τοὺς πόθους καὶ ἀπάσας τὰς ἐλπίδας τῆς, εὖρε καλύβην ἀχυρίνην ἐγκαταλελειμμένην καὶ ἔρημον. Ἐκεῖ διήγαγε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἐν μονώσει καὶ ταλαιπωρίᾳ· λησμονήσασα μὲν τὰ παρελθόντα μεγαλεῖα, πεποιθῆσα δὲ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ζῶην, ἐν ἧ ἤξευρεν ὅτι θέλει ἀνεύρει πᾶν ὅ,τι ἠγάπησεν εἰς τὴν παροῦσαν. Οὐδ' ἐπεμέτησεν ὁ Θεὸς μακρὰς τὰς ἡμέρας τῆς βασιάνου ταύτης τῇ ἠρωτῇ ἡμῶν, ἀλλ' ἀνεκάλεσεν αὐτὴν μετ' οὐ πολλοῦ εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ.

Ἀναφέρει ἄρα γε ἡ ἱστορία πολλὰς τοιαύτας ἀφοσιώσεις; Καὶ ὅμως πόσοι ἐξ ἡμῶν γνωρίζουσι κατ' ὄνομα τοὺλάχιστον τὴν ἁγίαν ταύτην μωραίτισσαν;

Κ. ΠΑΠΑΡΗΘΟΠΟΥΛΟΣ.

Ο ΠΤΩΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΛΟΥΣΙΟΣ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς τῆς Γαλλίης κύριος Ἐρνέστος Λεγγουβὲ μετὰ πλείστης ποιητικῆς ἀφελείας καὶ χάριτος διηγήθη τὰ δεινοπαθήματα καὶ ἐπὶ τέλους τὴν θεραπείαν πτωχοῦ τινὸς ἐργάτου καὶ τινος πλουσίου ἐγωῖστοῦ.

Ἀμφότεροι ἔπασχον, καὶ ἦσαν εἰς ἄκρον δυστυχείας, διότι ὁ μὲν κατετήκετο μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῶν κόπων, ὁ δὲ ἐμαραινέτο ὡς ἐκ τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ του, καταστρέψας τὴν ὑγείαν του διὰ τῶν ποικίλων φαγοποτιῶν.

— Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ προσέλθω εἰς ἱατρὸν, ἔλεγεν ὁ πτωχὸς ἐπισκεφθεὶς τὸν πλούσιον, ἴσως ἤθελον θεραπευθῆ.

— Ἀλλ' ἐγὼ ἔχω τρεῖς ἱατροὺς, καὶ ὅμως ὄλονεν κατατήκομαι, καὶ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω! τῷ ἀπεκρίνετο ὁ πλούσιος.

Ὅτε δὲ θλιβερὸν ἐθεώρει ὁ πτωχὸς τὸ νὰ